

Δημήτριος Καραμπερόπουλος

Ο Ρουσσώ στο προεπαναστατικό περιοδικό *Ερμής ο Λόγιος* (1811-1821)

Δημοσιεύθηκε στην εφημ. *Η Θεσσαλία*, 30 Δεκεμβρίου 2012

Η επέτειος των τριακοσίων ετών από τη γέννηση το Ρουσσώ (Jean Jacques Rousseau, 1712-1778) πριν από λίγες ημέρες τιμήθηκε στο Βόλο με μια πολύ ενδιαφέρουσα και σημαντική εκδήλωση, που διοργανώθηκε από τον Τομέα Γαλλικής Γλώσσας του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, τον Ελληνογαλλικό Σύνδεσμο, το Δημοτικό Σχολείο 'Άγιος Ιωσήφ' και τον Σύλλογος Αποφοίτων της Ελληνογαλλικής Σχολής.

Με την ευκαιρία αυτής της επετείου ας δούμε ποια ήταν η απήχησή του Ρουσσώ στο σημαντικό διαφωτιστικό περιοδικό της προεπαναστατικής εποχής «Ερμής ο Λόγιος», που κυκλοφορήθηκε από το 1811 μέχρι την έκρηξη της Ελληνικής Επανάστασης και του οποίου πρώτος εκδότης του ήταν ο εκ Μηλεών του Πηλίου Διδάσκαλος του Γένους αρχιμανδρίτης Άνθιμος Γαζής (1764-1838).

Στον Ρουσσώ και τα έργα του επισημάναμε ορισμένες αναφορές στις σελίδες του περιοδικού αυτού που έπαιξε μεγάλο ρόλο στη διαφωτιστική προσπάθεια των Ελλήνων λογίων.

***

Αναφορά στον έργο του Ρουσσώ «Αιμίλιος» γίνεται ήδη από το πρώτο έτος έκδοσης το 1811 του Λογίου Ερμή, (σελ. 158). Συγκεκριμένα, όταν γίνεται λόγος για τη συνέλευση της Φιλολογικής Εταιρείας Βουκουρεστίου, εκτός των άλλων ο δάσκαλος της γαλλικής γλώσσας Νικόλαος Σάββας δηλώνει ότι έχει μεταφράσει το έργο του Ρουσσώ «Αιμίλιος, περί ανατροφής παιδών» και πως προσφέρει τη μετάφραση αυτή στην Εταιρεία, η οποία αποφασίζει να εκδοθεί στα ελληνικά και παράλληλα να μεταφραστεί στα ρουμανικά. Και από όσο είναι γνωστό η μετάφραση αυτή δεν είδε το φως της δημοσιότητας.

Επίσης σε μία επιστολή από το Ιάσιο (*Ερμής ο Λόγιος*, 1811, σελ. 310) σχετικά με τη μελέτη των γλωσσών, καταχωρίζεται

απόσπασμα εκ δέκα σειρών από τον «Αιμίλιο, (βιλ. Δ', σελ. 199)», μεταφρασμένο στα ελληνικά. Τονίζεται ότι «πρέπει να μάθη τις την λατινικήν δια να ηξεύρη την γαλλική, πρέπει να σπουδάξη και να συγκρίνη την μίαν και την άλλην δια να καταλάβη τους κανόνας της τέχνης του λέγειν».

Επόμενη αναφορά γίνεται στον Ερμή το Λόγιο του 1816 σε ένα άρθρο περί μουσικής, που δημοσιεύθηκε σε πολλές συνέχειες από τις σελ 12 έως 66, και στο οποίο για τους μουσικούς όρους γίνεται παραπομπή πολλές φορές στο έργο του Ρουσσώ «Μουσικόν λεξικόν» «Dictionnaire de Musique», το οποίο ως γνωστόν εκδόθηκε το 1767. Προσθέτουμε ότι ο Ρουσσώ έγραψε άρθρα περί μουσικής και στην Γαλλική *Encyclopédie* των Diderot και D'Alembert.

Στο ίδιο τόμο (1816, σελ. 278) ο Κων. Ασώπιος (1785-1872), ο μετέπειτα καθηγητής των ελληνικών γραμμάτων στην Ιόνιο Ακαδημία και στο Πανεπιστήμιο Αθηνών, στην ομιλία του στα «Ελληνικά Σχολεία των Γραικών της Τεργέστης» καταφέρεται εναντίον των εκπαιδευτικών αντιλήψεων του Ρουσσώ, τον οποίο χαρακτηρίζει ως «μελαγχολικόν και παραδοξολόγον φιλόσοφον της Γενεύας»

Το έργο του Ρουσσώ «*Essai sur l'origine des lanques*» μνημονεύεται, σε άρθρο «Περί της αρμονίας των γλωσσών» στον *Ερμή το Λόγιο* του 1817, (σελ. 169). Το έργο αυτό του Ρουσσώ εκδόθηκε μετά θάνατόν του, το 1781 και στα ελληνικά εκδόθηκε με τίτλο «*Δοκίμιο περί καταγωγής των γλωσσών*» μόλις το 1998 μεταφρασμένο από τον Κωστή Παπαγιώργη.

Για την αξία της γαλλικής γλώσσης μνημονεύεται ο Ρουσσώ στον ίδιο τόμο (σελ. 465) σε ομιλία του καθηγητού γαλλικής γλώσσης στο Γαλλικό Σχολείο Χίου και σε άλλο άρθρο για τη φυσική ανατροφή των παιδιών (σελ. 571) του ιατρού Πέτρου Ηπίτη αναγράφοντες ότι και ο Ρουσσώ στην Γαλλία παράγγειλε τα ψυχρά λουτρά προς ενδυνάμωση των νηπίων, μεταφέροντας τις απόψεις του, που διατυπώνει στον «Αιμίλιο».

Στον *Ερμή το Λόγιο* του 1818 (σελ. 72) παρατίθεται, για την αξία της επικοινωνίας όχι μόνο με τα βιβλία αλλά και με τους συγγραφείς τους, ένα μικρό τμήμα οκτώ σειρών, που μεταφράζεται στα ελληνικά. από τον «Αιμίλιο, δ' βιβλίο» του Ρουσσώ. Επί πλέον σε μία μελέτη περί «Μεγαλοφυΐας» (σελ. 189) αναγράφεται ότι ο πατέρας του Ρουσσώ «επιστρέψας από την Κωνσταντινούπολιν και φέρων εις την

σύζυγον του καρπόν πολυχρονίου πίστεως, εγέννησε υιόν τοσούτον ένδοξον».

Για το βιβλίο *Discours sur l'origine et les fondements de l'inégalité parmi les hommes*) του Ρουσσώ, στον Ερμή το Λόγιο του 1819 (σελ. 213-218) δίνεται η πληροφορία ότι μεταφράστηκε στα ελληνικά και εκδόθηκε στο Παρίσι την προηγούμενη χρονιά το 1818 με τίτλο «*Ιωάννου Ιακώβου Ρουσσώ του εκ Γενεύης, Λόγος περί αρχής και βάσεως της ανισότητος των ανθρώπων προς αλλήλους*». Μεταφραστής ήταν ο Δημήτριος Αριστομένους, ψευδώνυμο του Σπ. Βαλέτα (1779-1843). Προσθέτουμε ότι το βιβλίο αυτό του Ρουσσώ μεταφράστηκε και επανεκδόθηκε στα ελληνικά πολύ αργότερα άλλες δύο φορές το 1963 και το 1992.

Επίσης στη σελ. 726 γίνεται παραπομπή στο «*Dictionnaire de Musique*» του Ρουσσώ και σε άρθρο για την διδακτική των μαθηματικών (σελ. 794) αναγράφεται μια φράση παρμένη από τον «*Αιμίλιο*» του Ρουσσώ, «Ο μαθητής σου ας μην μανθάνη την επιστήμην, αλλ' ας την εφευρίσκη».

Και την τελευταία χρονιά έκδοσης του Ερμή του Λογίου, που μόνο κατά τους δύο πρώτους μήνες του 1821 εκδόθηκε, διότι έπαψε με την έκρηξη της Ελληνικής Επανάστασεως, παρατίθενται (σελ. 155) στα γαλλικά δύο κομμάτια από το βιβλίο του Ρουσσώ, «*Essai sur l'origine des langues*» σε βιβλιοκρισία για το βιβλίο που εκδόθηκε στο Παρίσι την προηγούμενη χρονιά, το 1820, με τίτλο «*Συνοπτικός παραλληλισμός της ελληνικής (δηλ. της αρχαίας) και της γραικικής ή απλοελληνικής γλώσσης*» του Ιουλίου Δαυίδ, δασκάλου του Δημοσίου Σχολείου της Χίου.

***

Από τα παραπάνω, που συνοπτικά παρατέθηκαν, διαπιστώνεται ότι τα έργα του Ρουσσώ ήταν γνωστά στους Έλληνες λογίους, οι οποίοι πολλές φορές στις σελίδες του Λογίου Ερμή τα μνημονεύουν και παραθέτουν σχετικά αποσπάσματά τους. Μάλιστα στις σελίδες του παρουσιάζεται η πρώτη έκδοση το 1818 στα ελληνικά του έργου του Ρουσσώ «*Περί ανισότητος*».